

แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยกระบวนการมีส่วนร่วม ของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย

วันที่ได้รับต้นฉบับบทความ: 5 ธันวาคม 2568
วันที่แก้ไขปรับปรุงบทความ: 27 ธันวาคม 2568
วันที่ตอบรับตีพิมพ์บทความ: 30 ธันวาคม 2568

พงษ์พันธ์ พุทธิวิชญ์*

พีรภัทร สงวนศิลป์, คู่ขวัญ แสงศิริ และ

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

อรรถพล รอดแก้ว

คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย 2. เพื่อออกแบบและพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการสำรวจและวิเคราะห์ ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนในพื้นที่ชุมชนท่าชัย -ศรีสัชนาลัย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และสนทนากลุ่มกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน จำนวน 15 คนเพื่อหาแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และทำการทวนสอบผลการศึกษากับภาคีที่เกี่ยวข้อง

ผลการศึกษา พบแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยว จำนวน 9 แห่ง ได้แก่ 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร หลวงพ่อธรรมจักร หลวงพ่อโตและหลวงพ่อบรมหาราชวัดเชิงคีรี หลวงพ่อพระพุทธรูปมงคลสัมฤทธิ์ วัดตลิ่งชัน 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ ได้แก่ พระร่วงพระลือ พระยาสิทธิ หลวงพ่อนาค ้วยชัย สิทธาราม ปู่คำ-ปู่จัน พุ่มชื่น 3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ บ่อแก้วบ่อทอง โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่จะต้องมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับ โดยใช้กลไกความร่วมมือที่ดำเนินการอยู่ในพื้นที่พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ผ่านการวิเคราะห์ศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวที่มีความเหมาะสม ทวนสอบข้อมูลที่ต้องการจากพื้นที่ และมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ชุมชนได้อย่างมีอัตลักษณ์ พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายกับพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการส่งต่อนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่น

คำสำคัญ : การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา กระบวนการมีส่วนร่วม ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย

* ผู้ประสานงานหลัก: Pongpan.p@psru.ac.th

วิธีการอ้างอิง:

พงษ์พันธ์ พุทธิวิศิษฐ์, พีรภัทร สงวนศิลป์, คู่ขวัญ แสงศิริ และอรรถพล รอดแก้ว. (2568). พฤติกรรมการออมของนักศึกษาคณะวิทยาการจัดการมหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม. *วารสารวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม*, 7(3), 229-250.

The Development of Faith-Based Tourism Routes with the Participation of The Tha Chai-Si Satchanalai Community.

Received: December 5, 2025

Revised: December 27, 2025

Accepted: December 30, 2025

*Pongpan Puttavisit.**

Peerapat Sanguansin, Kukwan Sangsiri and

Faculty of Management Science, Pibulsongkram Rajabhat University

Attaphol Rodkaew

Faculty of Science and Theology, Pibulsongkram Rajabhat University

Abstract

The study pursued two objectives: (1) to assess the strengths, weaknesses, opportunities, and threats (SWOT) related to establishing a faith-based tourism route in the Tha Chai-Si Satchanalai community; and (2) to design and operationalize a faith-based tourism route using a participatory framework that engages relevant local stakeholders. A qualitative methodology was adopted. Data were generated through an on-site survey and assessment of the tourism potential of faith-related attractions in the study area, complemented by in-depth interviews with actors involved in community-based tourism management. In addition, a focus group discussion with 15 stakeholders was conducted to derive feasible development guidelines. The results were then validated through member checking with associated partner organizations.

The findings identified nine faith-based attractions appropriate for route development, organized into three groups: (1) sites linked to religious places, including Wat Phra Si Rattana Mahathat Ratchaworawihan, Luang Pho Thammachak, Luang Pho To and Luang Pho Som Prathana at Wat Choeng Khiri, Luang Pho Phra Phuttha Mongkhon Samrit, and Wat Taling Chan; (2) attractions associated with notable figures, namely Phra Ruang-Phra Lue, King Li Thai (Phaya Lithai), Luang Pho Nak of Wat Chaisi Sittharam, and Pu Kham-Pu Chan Phumchuen; and (3) attractions related to sacred rituals, represented by Bo Kaeo Bo Thong. The study indicates that faith-based tourism development should be implemented collaboratively across multiple levels of partner agencies through existing coordination mechanisms. Recommended actions include systematic evaluation of suitable attractions, verification of locally grounded information, and capacity building for community members across age groups to strengthen knowledge, shared understanding, and distinctive, identity-based heritage interpretation. Establishing networks with

* Corresponding Author: Pongpan.p@psru.ac.th

adjacent communities is also proposed to enable visitor circulation and promote local income distribution.

Keywords: Faith-Based Tourism, Participatory Process, Tha Chai-Si Satchanalai Community

Cite this article as:

Puttavisit, P., Sanguansin, S., Sangsiri, K., & Rodkaew, A. (2025). The Development of Faith-Based Tourism Routes with the Participation of The Tha Chai-Si Satchanalai Community. *Journal of Management Science Pibulsongkram Rajabhat University*, 7(3), 229-250.

บทนำ

การท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่สร้างความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงให้กับประเทศไทยมาอย่างต่อเนื่อง ด้วยความได้เปรียบทางภูมิศาสตร์ของที่ตั้งซึ่งอยู่ใจกลางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เป็นศูนย์กลางการเดินทางและการท่องเที่ยวของภูมิภาค รวมถึงภูมิภาคที่หลากหลาย ตั้งแต่ภูเขา ที่ราบ ไปจนถึงชายฝั่งทะเลและเกาะสวยงาม ก่อให้เกิดวิถีการดำรงชีวิตความเป็นอยู่ที่หลากหลายมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สะท้อนถึงภูมิปัญญา การปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นับเป็นสิ่งดึงดูดทางการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวได้หลากหลายกลุ่ม เป็นจุดมุ่งหมายในการเดินทางของนักท่องเที่ยวทั่วโลก อีกทั้งการท่องเที่ยวยังก่อให้เกิดการพัฒนาท้องถิ่นโดยใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นผ่านการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยเฉพาะท้องถิ่นที่ได้รับการพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว ช่วยสนับสนุนฟื้นฟูอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อพยายามเปลี่ยนวัฒนธรรมเป็นสินค้าอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นสิ่งที่ใช้ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว (ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์, 2560) โดยเฉพาะสังคมไทยซึ่งมีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอย่างยาวนาน ความเชื่อที่ผูกโยงเรื่องราวของชุมชนมาอย่างยาวนานมีประเพณีวัฒนธรรม ศิลปะการละเล่นต่างๆ

จากรายงานภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยว ปี 2567 ของกรมการท่องเที่ยว พบว่า ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติ 35,545,714 คนและนักท่องเที่ยวไทยเที่ยวไทย จำนวน 200,553,209 คน ส่งผลให้เกิดมูลค่าเศรษฐกิจท่องเที่ยว 2,732,371 ล้านบาท ขยายตัวร้อยละ 13.64 ซึ่งคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 15.65 ของเศรษฐกิจประเทศ (กรมการท่องเที่ยว, 2567) การพัฒนาสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ทั้งรูปแบบทรัพยากรการท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยวและบริการ การนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวใหม่และการปรับปรุงรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก เพื่อพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ มีมาตรฐาน ตรงกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเป็นที่ยอมรับจากนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ เป็นการพัฒนาจุดหมายใหม่ทางการท่องเที่ยว อีกทั้งการขยายตัวของการท่องเที่ยวโลก ภายหลังสภาวะการแพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ทำให้สถานการณ์การท่องเที่ยวโลกมีการปรับตัว ประเทศต่างๆ ทั่วโลกเริ่มปรับกลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์อันดีกันหาและสร้างเครือข่ายความร่วมมือ เปลี่ยนจากประเทศคู่ค้าสู่ประเทศคู่คิดอย่างเชื่อมั่นที่ร่วมกันพัฒนาอย่างยั่งยืนผ่านกลไกความร่วมมือทั้งแบบทวิภาคีและพหุภาคี ก่อให้เกิดการขยายตัวทางเศรษฐกิจการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างการตลาด ความร่วมมือระหว่างประเทศตามกรอบความร่วมมือต่าง ๆ การเติบโตของกลุ่มประเทศ BRIC (บราซิล รัสเซียอินเดีย และจีน) และการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างประชากรโลก และแนวโน้มนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) มากขึ้นนับเป็นโอกาสดีของประเทศไทยในการขยายการตลาดไปยังกลุ่มนักท่องเที่ยวดังกล่าว ซึ่งไทยมีความพร้อมในโครงสร้างพื้นฐานที่พร้อมรองรับและช่วงชิงนักท่องเที่ยวที่สนใจการท่องเที่ยวเฉพาะทาง (Special Interest Tourism) เช่น การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) การท่องเที่ยวเชิงผจญภัย (Adventure Tourism) การท่องเที่ยวเชิงศาสนา (Spiritual Tourism) การท่องเที่ยวเพื่อการประชุมและนิทรรศการ (MICE) และการท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) กลุ่มนักท่องเที่ยวสูงอายุครอบครัว และฮันนีมูน เป็นต้น (กรมการท่องเที่ยว, 2565)

การท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (Faith-based Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวโดยมีแรงจูงใจจากศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรือศรัทธาต่อสถานที่นั้นๆ ซึ่งอาจเกี่ยวข้องกับศาสนาหรือไม่เกี่ยวข้องกับศาสนาก็ได้ โดยมีแรงจูงใจการเดินทางท่องเที่ยวจากความเชื่อส่วนบุคคลและสื่อสังคมออนไลน์ (Social Media)

รวมถึงเทรนด์การท่องเที่ยวจากบุคคลที่มีชื่อเสียง (ธนาภรณ์ วงศ์ชู, 2566) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับความเชื่อในการดำรงชีวิตของท้องถิ่นนั้นๆ โดยความนิยมในการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาได้รับความนิยมของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะเมื่อเกิดเหตุการณ์ในระดับโลก การเผชิญกับสภาวะที่มีความไม่แน่นอนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมถึงสภาวะที่ไม่สามารถคาดการณ์หรือแก้ไขได้ ส่งผลให้ผู้คนเริ่มมองหาที่พึ่งทางจิตใจเพิ่มมากขึ้น ทำให้ตลาดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธามีแนวโน้มที่จะเติบโตขึ้นแบบก้าวกระโดด โดยเฉพาะในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณกลับมาได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นอย่างชัดเจน ทั้งในระดับโลกและในประเทศไทย โดยมีมูลค่าทางเศรษฐกิจสูงและเป็นส่วนสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงมรดก (heritage tourism) (Liro et al., 2025) ยิ่งไปกว่านั้น งานศึกษาหลายชิ้นพบว่าแหล่งท่องเที่ยวเชิงศาสนาและแหล่งศักดิ์สิทธิ์กำลังถูกปรับบริบทให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ที่เชื่อมโยงความเชื่อดั้งเดิมกับกระแสวัฒนธรรมร่วมสมัยและสื่อสังคมออนไลน์ (Agarwal and Pongjit, 2023)

ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย เป็นย่านชุมชนขนาดใหญ่ที่อยู่ภายใต้การดูแลของเทศบาลเมืองศรีสัชนาลัย ประกอบไปด้วย ตำบลหลักสองตำบล ได้แก่ ตำบลท่าชัยและตำบลศรีสัชนาลัย ของอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย มีการขุดค้นพบหลักฐานร่องรอยการตั้งถิ่นฐานบริเวณวัดขมขื่นมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลาย (ราวพุทธศตวรรษที่ 9) และมีการอยู่อาศัยของมนุษย์มาอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งเป็นที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย พื้นที่แหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ร่วมสมัยกับอาณาจักรสุโขทัย กรมศิลปากรได้รับการประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ในปี พ.ศ. 2531 และได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลกจากองค์การยูเนสโก (UNESCO) พร้อมด้วย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และอุทยานประวัติศาสตร์กำแพงเพชร ภายใต้ชื่อ เมืองประวัติศาสตร์สุโขทัยและเมืองบริวาร ในการประชุมคณะกรรมการมรดกโลกสมัยสามัญ ครั้งที่ 15 เมื่อปี พ.ศ. 2534 ที่เมืองคาร์เทจ ประเทศตูนิเซีย พื้นที่เมืองโบราณศรีสัชนาลัยประกอบไปด้วยแหล่งโบราณสถาน ปัจจุบันมีการประกาศเป็นเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยทั้งหมด 28,217 ไร่ และสำรวจพบโบราณสถานทั้งหมด 281 แห่ง โบราณสถานที่สำคัญในเขตกำแพงเมือง เช่น วัดช้างล้อม วัดเจดีย์เจ็ดแถว วัดนางพญา และโบราณสถานที่อยู่นอกกำแพงเมือง เช่น วัดพระศรีรัตนมหาธาตุขลียง วัดขมขื่น วัดเจ้าจันทร์ นอกจากนี้ยังมีโบราณสถานที่ตั้งอยู่บนเขา เช่น วัดเจดีย์เก้ายอด วัดเจดีย์เอน วัดเขาใหญ่ล่าง และวัดเขาใหญ่บน เป็นต้น ซึ่งอยู่ในความดูแลของกรมศิลปากร นอกจากนี้ภาคประชาคมและภาคธุรกิจในพื้นที่ได้ประสานความร่วมมือในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย เป็นกลไกในการสนับสนุนการท่องเที่ยวและก่อตั้งบริษัทชัยเสียงเพื่อสังคม เพื่อให้เกิดเป็นกิจการเพื่อสังคมเพื่อนำผลกำไรจากการดำเนินการมาใช้พัฒนาพื้นที่ท่าชัย-ศรีสัชนาลัย ทั้งยังได้รับความร่วมมือในการส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน จากเทศบาลเมืองศรีสัชนาลัย ร่วมพัฒนาการท่องเที่ยววัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของพื้นที่ ประยุกต์ใช้ทุนวัฒนธรรมมาเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว นำเสนอในรูปแบบการท่องเที่ยวโดยชุมชน เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดตลาดโบราณ การจัดตลาดวัฒนธรรม กิจกรรมสาธิตการผลิตเครื่องเงินเครื่องทองลายโบราณ การจัดเทศกาลประเพณีต่างๆ ที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมของพื้นที่

จากการลงพื้นที่ศึกษาการจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ท่าชัย-ศรีสัชนาลัย พบว่า นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่เลือกเดินทางท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยเป็นหลัก ทำให้รายได้จากการท่องเที่ยวกระจุกตัวอยู่เฉพาะในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย สินค้าทางการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ยังมี

ไม่มากนัก ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ลดทอนที่มีราคาค่อนข้างสูง เช่นเครื่องเงิน เครื่องทอง ผ้าทอและเครื่องสังคโลก ซึ่งเป็นกลุ่มสินค้าที่ตอบสนองต่อนักท่องเที่ยวเฉพาะกลุ่ม จากโอกาสทางการตลาดที่ให้ความสนใจการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เพิ่มมากขึ้น ประกอบกับพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัยมีต้นทุนทางวัฒนธรรมและทรัพยากรการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม มีทุนทางสังคมที่เข้มแข็ง ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย เพื่อต่อยอดทุนทรัพยากรการท่องเที่ยวโดยชุมชนที่มีอยู่เดิมซึ่งเน้นมิติเชิงวัฒนธรรมและวิถีชีวิตชุมชน สร้างให้เกิดจุดมุ่งหมายใหม่ทางการท่องเที่ยว กระจายรายได้จากการท่องเที่ยวไปยังพื้นที่ชุมชน สร้างแนวโน้มให้เกิดการท่องเที่ยวซ้ำในพื้นที่ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา

วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อออกแบบและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย

ขอบเขตของการวิจัย

ด้านเนื้อหา ได้แก่ การวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรคของพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย การสืบค้นข้อมูลความเชื่อและความศรัทธาในแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา และ ออกแบบและพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย

ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ นักพัฒนาการท่องเที่ยว นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจโดยชุมชน ตัวแทนปราชญ์ชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนบริษัทชัยเชลียงเพื่อสังคมและตัวแทนภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยว จำนวน 15 คน โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

ด้านพื้นที่ ศึกษาเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย ตามเขตพื้นที่การปกครองของเทศบาลเมืองศรีสัชชาลัย อำเภอศรีสัชชาลัย จังหวัดสุโขทัย

ด้านเวลา ศึกษาในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2567 ถึงเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2568

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

1. หน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานเอกชนด้านการท่องเที่ยว สามารถนำผลการศึกษาไปใช้ในการวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่
2. ชุมชน สามารถนำผลการศึกษาได้ใช้ในการวางแผนสร้างโอกาสในการเพิ่มรายได้จากกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่
3. ประโยชน์ด้านวิชาการ เพื่อขยายองค์ความรู้ด้านวิชาการ โดยผู้ที่สนใจในการทำวิจัยสามารถนำผลการศึกษาไปใช้อ้างอิง

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ

ในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม “ความศรัทธา” มักถูกมองว่าเป็นการยอมรับและเชื่อมั่นในพลังเหนือธรรมชาติหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ซึ่งไม่จำเป็นต้องพิสูจน์ได้เชิงประจักษ์ แต่มีผลต่อการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจของผู้คน ความเชื่อดังกล่าวถูกทำให้เป็นรูปธรรมผ่านพิธีกรรม การบูชา การกราบไหว้ และการขอพร ซึ่งเป็นรากฐานของศาสนาและการปฏิบัติศาสนพิธี ตลอดจนเป็นจุดตั้งต้นของรูปแบบการเดินทางที่มีมิติศาสนาและจิตวิญญาณ (ธนาภรณ์ วงศ์ชู, 2566) ในเชิงแนวคิดกรมการท่องเที่ยวของไทยจำแนกการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism) ว่าเป็นการเดินทางที่เกี่ยวข้องกับการยกระดับภายในทั้งในรูปแบบการแสวงบุญ และการเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาหรือความเชื่อ รวมถึงการเดินทางเพื่อเยี่ยมชมสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ โบราณสถาน และศิลปวัตถุที่มีคุณค่าทางวัฒนธรรม แม้ผู้เดินทางจะมีได้นับถือศาสนานั้นโดยตรง (กรมการท่องเที่ยว, 2565)

แนวคิดนี้สอดคล้องกับการศึกษารูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาและศาสนา (Faith-based and Religious Tourism) เป็นส่วนย่อยในของกรอบของการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ ซึ่งครอบคลุมทั้งมิติศาสนา จารีตและการแสวงหาความหมายชีวิตในรูปแบบใหม่ (Norman, 2011) การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณถูกศึกษาอย่างเข้มข้นมากขึ้นในช่วงหลังโดยงานของ Srivastava (2023) ซึ่งทำ Bibliometric Analysis งานวิจัยด้าน Spiritual Tourism กว่า 170 เรื่อง พบว่ากระแสการศึกษามักเน้น 3 ประเด็นหลัก คือ (1) นิยามและขอบเขตของ spiritual tourism ที่เชื่อมโยงทั้งศาสนาและความเป็นปัจเจก (2) บทบาทของการเดินทางต่อคุณภาพชีวิตและสมดุลทางกาย ใจ จิตวิญญาณ และ (3) ความสัมพันธ์ของ Spiritual Tourism กับการพัฒนาที่ยั่งยืนและการพัฒนาชุมชน (Srivastava, 2023) ในเชิงแนวคิดได้ทบทวนวรรณกรรมและสังเคราะห์ว่า Spiritual Tourism ไม่ได้จำกัดอยู่กับการแสวงบุญแบบดั้งเดิม แต่รวมถึงการเดินทางเพื่อการภาวนา การปฏิบัติสมาธิ โยคะ หรือประสบการณ์เชิงความหมายที่ช่วยให้ผู้เดินทางนิยามตัวตนและคุณค่าชีวิตของตนเองใหม่ (Lang et al., 2023)

ในบริบทประเทศไทย Agarwal และ Pongjit (2023) เสนอแนวคิด spiritual folklore tourism จากกรณีถ้ำนาคาบึงภาพ ซึ่งให้เห็นว่าการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาปัจจุบันมักผูกกับตำนานพื้นบ้านและ เรื่องเล่ามหัศจรรย์ เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค ซึ่งถูกนำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์จนเกิดเป็นประสบการณ์ท่องเที่ยวที่ผสมผสานศรัทธา ความบันเทิง และการเสริมดวงให้ผู้เดินทาง ในมุมแรงจูงใจเชิงพฤติกรรม (Carvache-Franco et al., 2024) พบว่า ผู้เดินทางเชิงศรัทธามักมีแรงจูงใจหลายมิติพร้อมกัน ได้แก่ ศรัทธาทางศาสนา ความต้องการหลีกเลี่ยงและแสวงหาความสงบ การแสวงหาประสบการณ์เฉพาะ และการซื้อของที่ระลึก ซึ่งมักนำไปสู่รูปแบบการแบ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเป็นผู้แสวงบุญ นักท่องเที่ยวทั่วไปจนกระทั่งสายมูที่เกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบในการเดินทางท่องเที่ยว

แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์

การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดีรวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง เพื่อเยี่ยมชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสิ่งแวดล้อมโดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ ทั้งนี้แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อาจจำแนกประเภทได้

ตั้งนี้ อุทยานประวัติศาสตร์ (Historical Park) ซากอารยธรรม แหล่งโบราณคดีเมืองโบราณ (Dead Monuments Archaeological Sites/Old Town) พระราชวัง วัง พระตำหนัก พระที่นั่ง คຸ້ມ (Place/Residence of Royalty) ศาสนสถาน (Religious Place) ปราสาทหิน ปราสาทคຸ້ (Sandstone Sanctuary) อนุสาวรีย์ อนุสรณ์สถาน ศาล วิหาร สຸສານ (Monument) พิพิธภัณฑ์ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและศิลปะร่วมสมัย (Historical and Cultural Museum) ป้อมปราการ กำแพงเมือง ประตูเมืองคูเมือง (Fortress/City Wall/City Gate/Moat) สิ่งปลูกสร้างอื่น ๆ ที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม (Other Historical and Cultural Elements) สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม (Architectural Building) สถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์อันมีเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเฉพาะตัว มีความแตกต่างไปตามแต่ละสถานที่ อีกทั้งยังมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสังคมเป็นศูนย์รวมความผูกพันทางจิตใจของคนในแต่ละยุคสมัย (เจษฎา นกน้อย, 2565)

ในกรณีของสุโขทัยและศรีสัชนาลัย ซึ่งศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนาและสุโขทัย พบว่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัยมีศักยภาพสูงทั้งด้านการเข้าถึง สิ่งอำนวยความสะดวก คุณค่าทางวัฒนธรรม และทัศนคติของคนในท้องถิ่นที่พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยว แต่ก็ชี้ให้เห็นความจำเป็นของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและการเชื่อมโยงกับชุมชนรอบนอกเพื่อกระจายประโยชน์อย่างทั่วถึง ดังนั้นการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธาจึงไม่อาจแยกขาดจากกรอบคิดที่เชื่อม ศรัทธากับมรดกทางวัฒนธรรมเข้าด้วยกัน งานวิจัยนี้ใช้ฐานคิดว่าเส้นทางศรัทธาที่ดีต้องทำหน้าที่เชื่อมศาสนสถาน พิธีกรรม และเรื่องเล่าศักดิ์สิทธิ์ เข้ากับประวัติศาสตร์เมืองมรดกโลกและภูมิปัญญาชุมชนในลักษณะของ เส้นทางมรดกโลกแห่งศรัทธาเพื่อลดปัญหาการกระจุกตัวของรายได้ในเขตอุทยานฯ และเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนรอบนอก (พิริมาลย์ บุญธรรม และคณะ, 2560)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ถูกกล่าวถึงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525 – พ.ศ. 2529) โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการส่งเสริม ให้ประชาชนเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมต่างๆ ที่รัฐกำหนดขึ้น กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการสื่อสารและระบบปิด เป็นรูปแบบการสื่อสารสองทาง ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อช่วยให้เกิดการตัดสินใจในทางที่ดีขึ้น และเป็นข้อมูลที่ได้รับฟังจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง นอกจากนี้ยังเป็นกระจายการกระจายอำนาจ จากส่วนกลางลงมาสู่ท้องถิ่น เพราะประชาชนในพื้นที่สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างอิสระ การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมบริหาร การตัดสินใจเรื่องราวต่างๆ การดำเนินการมีส่วนร่วมของประชาชนสามารถดำเนินการได้เป็น 5 ระดับจากระดับต่ำสุดไปยังลำดับสูงสุด (สุพัตรา ยอดสุรางค์, 2562) ได้แก่

1. มีส่วนร่วมใน การให้ข้อมูลข่าวสาร เป็นขั้นตอนในการมีส่วนร่วมในระดับต้น ผู้สื่อสารสามารถเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอ จนกระทั่งการเลือกช่องทางของการสื่อสารในการเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชน

2. การมีส่วนร่วมในการรับฟังความคิดเห็น เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนจะสามารถ เข้ามาให้ข้อมูลข้อเท็จจริง และความคิดเห็นต่างๆ ในการประกอบการตัดสินใจ เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีบทบาทในการเป็นผู้ให้ข้อมูล และหน่วยงานภาครัฐมีบทบาทในการตัดสินใจในการดำเนินงาน

3. การมีส่วนร่วมในบทบาทการดำเนินการ ขั้นตอนที่ภาคประชาชนจะได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจการดำเนินงานในทุกกระบวนการ โดยใช้วิธีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกันกับหน่วยงานที่รับผิดชอบภาคีที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงาน

4. การมีส่วนร่วมในระดับการสร้างความร่วมมือ เป็นขั้นตอนที่ ประชาชนจะมีโอกาสเข้ามา มีส่วนร่วมในระดับสูง ความคิดเห็นของประชาชนจะเป็นตัวสะท้อนที่ทำให้เกิดการตัดสินใจดำเนินการโครงการใดๆ และเป็นการตัดสินใจร่วมกันระหว่างสองฝ่าย ซึ่งนำไปสู่การสร้างสรรคความสามัคคี ในสังคมและชุมชน และเป็นตัวแทนประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

5. การมีส่วนร่วมในระดับเสริมอำนาจให้ประชาชนเป็นขั้นตอนที่ให้บทบาทประชาชนในระดับที่สูงสุด เพราะเป็นการให้ประชาชนได้ตัดสินใจด้วยตนเอง โดยรูปแบบการมีส่วนร่วมในขั้นนี้จะเป็นลักษณะการลงประชามติการมีส่วนร่วมในรูปแบบนี้สะท้อนถึง หน่วยงานมีความรับผิดชอบและยอมรับอำนาจการตัดสินใจของประชาชนหรือชุมชน

แนวคิดการมีส่วนร่วมถูกพัฒนาต่อเป็นกรอบการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-based Tourism: CBT) ซึ่งมองว่าชุมชนควรเป็นศูนย์กลางในการวางแผน จัดการ และได้รับประโยชน์หลักจากการท่องเที่ยว ผ่านการสร้างรายได้ การสร้างงานในท้องถิ่น และการรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิม หากมีการออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมที่แท้จริงและโปร่งใส ในระดับภาพรวม ด้านกลไกการพัฒนา CBT หลายงานเริ่มมองผ่านกรอบธุรกิจเพื่อสังคม (Social Entrepreneurship) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการทำ CBT ในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนหรือบริษัทเพื่อสังคมสามารถช่วยลดการผูกขาดของกลุ่มผู้นำบางกลุ่ม และเปิดโอกาสให้คนจนหรือกลุ่มเปราะบางมีส่วนแบ่งในประโยชน์จากการท่องเที่ยวมากขึ้น (Truong et al., 2023)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับ SWOT Analysis

SWOT Analysis เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่นิยมใช้ในการสำรวจสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกขององค์กร หรือพื้นที่ โดยจำแนกข้อมูลออกเป็น 4 มิติ ได้แก่ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses) โอกาส (Opportunities) และอุปสรรค/ภัยคุกคาม (Threats) เพื่อใช้เป็นฐานในการกำหนดกลยุทธ์เชิงรุกและเชิงป้องกัน ในภาคการท่องเที่ยว SWOT มักถูกใช้ร่วมกับกระบวนการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้ได้ภาพรวมของศักยภาพและปัญหาที่สอดคล้องกับประสบการณ์จริงของคนในพื้นที่มากกว่ามุมมองของผู้วางแผนฝ่ายเดียว (Rebuya & Gasga, 2022)

การศึกษาการใช้ SWOT เป็นเครื่องมือกำหนดทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของเมือง San Jose ในฟิลิปปินส์ โดยรวบรวมข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มนำผลวิเคราะห์มาสร้างกลยุทธ์ เช่น การใช้จุดแข็งของทรัพยากรและวัฒนธรรมท้องถิ่นคว้าโอกาสตลาดใหม่ (SO) หรือการใช้โอกาสจากสถาบันการศึกษาและหน่วยงานรัฐเข้ามาช่วยเสริมทักษะบุคลากรและลดจุดอ่อนด้านการจัดการ (WO) งานดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าคุณค่าของ SWOT ในการท่องเที่ยวไม่ได้อยู่ที่การค้นหาลำดับปัจจัยเท่านั้น แต่คือ การแปลงข้อมูลเชิงคุณภาพให้เป็นกลยุทธ์ปฏิบัติการที่ชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นสามารถนำไปใช้ได้จริง (Rebuya & Gasga, 2022)

ในบริบทประเทศไทยแนวคิดการใช้ SWOT ในการวางแผนการท่องเที่ยวท้องถิ่นถูกนำมาใช้ควบคู่กับการมีส่วนร่วมของชุมชน เช่น การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวใหม่ในเมืองรอง หรือพื้นที่ชายแดน โดยเน้นให้คนในพื้นที่เป็นผู้ร่วมระบุจุดแข็ง จุดอ่อนของตนเอง และต่อยอดเป็นแผนปฏิบัติการที่ใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้คุ้มค่าภายใต้งบประมาณจำกัด (ทรงกลด พลพวก และคณะ, 2567)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยว

แนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง โดยภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ควรมีการดำเนินงาน ดังนี้ (นารีลักษณ์ ศิริวรรณ, 2567)

1. พัฒนาและยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวตลอดเส้นทางอย่างครบวงจรด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่หลากหลายและการสื่อสารที่น่าสนใจ แสดงถึงเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยว สร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวของท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวสัมผัส เรียนรู้และลงมือทำ

2. ควรมีการจัดทำแผนพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงพื้นที่โดยบูรณาการการส่งเสริมและพัฒนาการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวหลักสู่เมืองรอง เพื่อสร้างความหลากหลายด้านการท่องเที่ยว รวมถึงจัดสรรงบประมาณด้านการท่องเที่ยวในจังหวัดท่องเที่ยวเมืองรองให้ครอบคลุมและทั่วถึง เพื่อพัฒนากิจกรรมที่เชื่อมต่อระหว่างต้นทางหรือปลายทางหวังโซ่อุปทานการท่องเที่ยว โดยคำนึงถึงความพร้อมและความแตกต่างทางศักยภาพของเมืองรอง

3. เชื่อมโยงและบริหารจัดการระบบคมนาคมทุกประเภทให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ด้วยการสร้างความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชน รวมถึงเครือข่ายพันธมิตรที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

4. ประเมินความพร้อมของเมืองรองด้านการตลาดโดยการประเมินศักยภาพชุมชน จากการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชนในพื้นที่แหล่งท่องเที่ยว เพื่อกำหนดแนวทางพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสม

5. ทบทวนและปรับปรุงกฎหมาย ระเบียบที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการรองรับของพื้นที่ของแหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับบริบทปัจจุบันและความสามารถในการรองรับการท่องเที่ยวตลอดจนส่งเสริมให้เกิดการลงทุนของนักท่องเที่ยวต่างชาติในอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

6. ส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านการโฆษณาประชาสัมพันธ์ ส่งเสริมการขายและบริหารจัดการกระแสการเดินทางท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองรอง พร้อมออกแบบกิจกรรมที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวของแต่ละชุมชนโดยกระตุ้นให้พื้นที่ท่องเที่ยวนำเสนอ Soft Power และสนับสนุนการใช้เทคโนโลยีในการต่อยอด สร้างสรรค์กิจกรรมสินค้าและบริการ

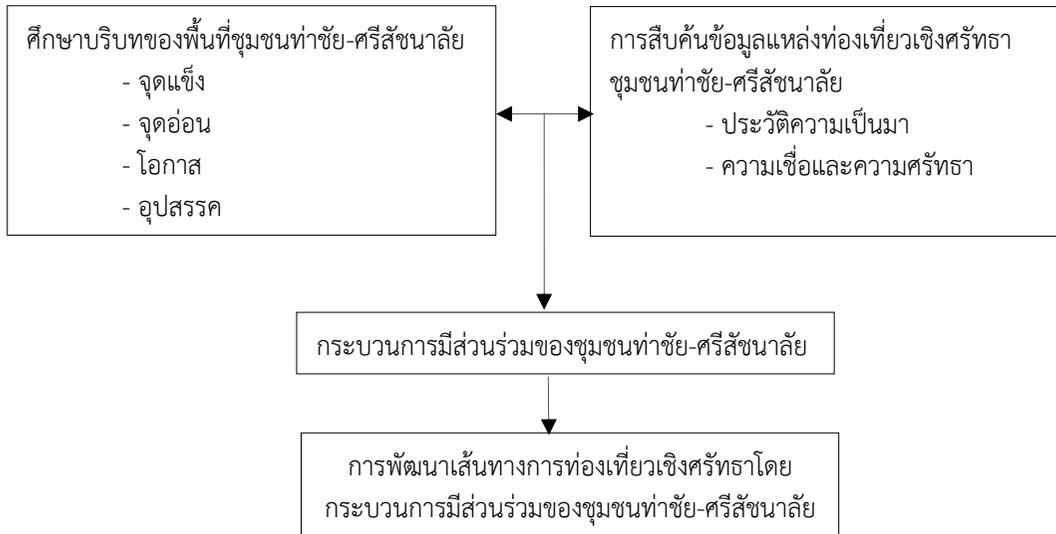
7. พัฒนาการบริการด้านข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวให้ครอบคลุมทุกกลุ่มนักท่องเที่ยว เช่น การประชาสัมพันธ์ผ่านเว็บไซต์ที่เข้าใจง่าย มีการนำเสนอภาพอินโฟกราฟิกที่น่าสนใจ ฯลฯ เพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างชาติสามารถวางแผนการเดินทางที่สอดคล้องกับแต่ละพื้นที่ ทั้งในเรื่องของภาษาและวัฒนธรรม

8. ส่งเสริมและพัฒนาด้านการอำนวยความสะดวกและความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อรองรับการสนับสนุนภาคการท่องเที่ยว โดยเพิ่มความปลอดภัยและมั่นใจในการเดินทางมาท่องเที่ยวในประเทศไทยแก่นักท่องเที่ยวด้วยการปรับปรุง พัฒนา ยกระดับมาตรการ วิธีการ และการดำเนินการด้านความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยว

รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรองในช่วงหลังมักถูกมองว่าเป็นยุทธศาสตร์สำคัญในการกระจายรายได้ ลดความแออัดของเมืองท่องเที่ยวหลัก และส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่น รูปแบบไมโครทัวร์ิซึม (Micro-tourism) และการเดินทางระยะสั้นสู่เมืองรองใกล้เคียงที่พบจากข้อมูลการเคลื่อนตัวของนักท่องเที่ยวภายในประเทศ ทำให้เกิดความจำเป็นในการออกแบบเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงเมืองหลัก เมืองรองเข้าด้วยกันอย่างสอดคล้องกับพฤติกรรมการเดินทางจริงของผู้คน เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง พบว่า แหล่งท่องเที่ยวสายมูในเมืองรองสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวกลุ่มใหม่และกระจายรายได้สู่ท้องถิ่นได้จริง หากมีการจัดการองค์ประกอบ 5A's (Attraction, Accessibility, Amenities, Accommodation, Activities) อย่างครบวงจร และมีการสื่อสารการตลาดที่สอดคล้องกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่ ร่วมกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกขั้นตอน (ธนาภรณ์ วงศ์ชู, 2566)

กรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิจัย

จากการทบทวนวรรณกรรมผู้วิจัยได้กำหนดกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดที่ใช้ในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้เป็นการดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Approach) โดยมีกระบวนการในการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามเกณฑ์ ได้แก่ (1) มีบทบาทโดยตรงในการพัฒนาการท่องเที่ยวหรือการจัดการทรัพยากรชุมชน (2) อาศัยอยู่ในพื้นที่ไม่น้อยกว่า 5 ปี และ (3) ยินยอมเข้าร่วมการวิจัยอย่างสมัครใจ รวมทั้งสิ้น 15 คน ได้แก่ นักพัฒนาการท่องเที่ยว นักพัฒนาชุมชน ตัวแทนชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจโดยชุมชน ตัวแทนปราชญ์ชุมชน ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตัวแทนบริษัทชัยเชลียงเพื่อสังคมและตัวแทนภาคประชาชนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการท่องเที่ยว โดยใช้กระบวนการสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured In-depth Interview) และการสนทนากลุ่มย่อย รวมทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างและรวบรวมข้อมูลแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ วิเคราะห์ SWOT Matrix และกลยุทธ์ การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อจัดทำเป็นเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา สรุปและอภิปรายผล

4. การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงคุณภาพ (Qualitative Content Analysis) ผ่านขั้นตอนการ Coding สร้างหมวดหมู่ และสังเคราะห์เป็นธีม (Themes) ที่สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย

(Resilience and Reinvention: Knowledge Management Strategies for CBT, 2025) ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในมิติแหล่งข้อมูล (ข้อมูลจากชุมชน หน่วยงานรัฐ และเอกสาร) วิธีการ (สัมภาษณ์ สทนากลุ่ม สังเกตการณ์) และผู้วิจัยทบทวนร่วมกันในทีมวิจัย

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสามารถนำเสนอผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้ ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT) สามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 ผลการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) ของการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาของชุมชนในเขตชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย

ประเด็นการวิเคราะห์	รายละเอียด
จุดแข็ง (Strengths)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ตั้งของอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชชาลัย - เป็นพื้นที่ที่ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นมรดกโลก - มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่มีชื่อเสียง และเป็นที่อยู่รักของนักท่องเที่ยวภายในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง - มีประเพณีวัฒนธรรม มรดกทางภูมิปัญญาที่โดดเด่นและมีมูลค่าสูง ได้แก่ ผ้าทอพื้นเมืองและเงินทองลายโบราณสุโขทัย - ชุมชนยังมีความเข้มแข็งในการรวมกลุ่มดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ ได้แก่ ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชน ท่าชัย-ศรีสัชชาลัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและบริษัทชัยเชลียงเพื่อสังคม - องค์กรปกครองท้องถิ่นมีความเข้มแข็งและมีฝ่ายส่งเสริมการท่องเที่ยวอยู่ในโครงสร้างการบริหารของเทศบาลเมืองศรีสัชชาลัย
จุดอ่อน (Weaknesses)	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่หลากหลาย - การรับรู้แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวยังกระจุกตัวอยู่เพียงเฉพาะอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชชาลัย - ขาดรูปแบบการสื่อสารความหมายที่หลากหลายในแหล่งท่องเที่ยว - ผู้สืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมีจำนวนลดลง - การประชาสัมพันธ์กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวยังไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะ - การขนส่งสาธารณะในพื้นที่ยังไม่มีความสะดวก
โอกาส (Opportunities)	<ul style="list-style-type: none"> - หน่วยงานภายนอกได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการพัฒนาองค์ความรู้ พัฒนาศักยภาพพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง - มีหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา ร่วมบูรณาการเป้าหมายการดำเนินงานร่วมกัน สร้างให้เกิดภาพการทำงานในลักษณะที่เป็นเครือข่ายความร่วมมือ
อุปสรรค (Threats)	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานการพัฒนาการท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม

ประเด็นการวิเคราะห์	รายละเอียด
	<ul style="list-style-type: none"> - การเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยการนำใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในพื้นที่มีไม่มากนัก - ความเสี่ยงในการเกิดเหตุอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย

จากการวิเคราะห์ SWOT ของการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย พบกลยุทธ์ในการจัดการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่หลากหลาย และเมื่อทำการประชุมกลุ่มย่อยกับภาคีที่เกี่ยวข้องได้ เลือกกลยุทธ์ การพัฒนาเรื่องเล่าเชิงศรัทธา (Spiritual Folklore) โดยการนำใช้ทุนด้านเรื่องเล่า ความเชื่อ และบุคคลสำคัญในพื้นที่ ผสมผสานกับโอกาสจากการสนับสนุนองค์ความรู้และเครื่องมือจากหน่วยงานภายนอก เพื่อนำไปสู่การสร้าง “เรื่องเล่าเมืองศรัทธา-เมืองมรดกโลก” ที่มีความเชื่อมโยงระหว่างพุทธศาสนสถาน พระพุทธรูปสำคัญ กษัตริย์ในอดีต เกจิอาจารย์ และตำนานบ่อแก้วบ่อทองให้เป็นเรื่องเล่าเดียวกัน ทั้งนี้ แนวทางดังกล่าว สอดคล้องกับแนวคิด Spiritual Folklore Tourism ที่เสนอให้ใช้เรื่องเล่าเชิงศรัทธาและตำนานท้องถิ่นเป็นหัวใจในการออกแบบประสบการณ์ท่องเที่ยว (Agarwal & Pongjit, 2023) และเชื่อมโยงกับกระแสการท่องเที่ยว “สายมู” ซึ่งผู้เดินทางแสวงหาประสบการณ์ด้านศรัทธาและความเป็นสิริมงคลควบคู่กับการเดินทางท่องเที่ยว (ธนาภรณ์ วงศ์ชู, 2566) โดยเลือกใช้เรื่องราวของบุคคลอันทรงคุณค่าในพื้นที่ได้แก่ ตำนานท้องถิ่น เรื่องเล่าตำนานพระร่วงพระลือ เป็นฐานในการร้อยเรียงเรื่องราวในพื้นที่ และเปิดพื้นที่ให้สถาบันการศึกษาและหน่วยงานภายนอกเข้ามาร่วมออกแบบเส้นทางและผลิตสื่อความหมาย ช่วยลดข้อจำกัดด้านความหลากหลายของเส้นทางและการประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในยุคปัจจุบันมีแนวโน้มเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับสื่อสังคมออนไลน์และกระแสสายมู การออกแบบเส้นทางที่สอดคล้องกับความสนใจของนักท่องเที่ยวรุ่นใหม่จึงจำเป็นต้องอาศัยทั้งความเข้าใจบริบทชุมชนและการนำผลการวิจัยด้าน faith-based tourism ระดับสากลมาเป็นฐานในการวิเคราะห์ (Liro et al., 2025)

จากการศึกษาศักยภาพแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา โดยการประชุมกลุ่มย่อยกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทางการท่องเที่ยว พบว่า แหล่งท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเหมาะสมสำหรับการนำเสนอเป็นเส้นทางท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย ประกอบได้ด้วย 9 แหล่งท่องเที่ยว ซึ่งสามารถแบ่งประเภทการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาออกได้เป็น 3 ประเภท คือ

1. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร หลวงพ่อธรรมจักร หลวงพ่อโตและหลวงพ่สมปรารถนาวัดเชิงคีรี หลวงพ่อพระพุทธรวมคสมฤทธิวัดดิ่งชัน
2. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ ได้แก่ พระร่วงพระลือ พระยาสิทธิ หลวงพ่อนาค วยชัยสิทธิาราม ปู่คำ-ปู่จัน พุ่มชื่น
3. แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ บ่อแก้วบ่อทอง เมื่อสืบค้นข้อมูลความเชื่อและความศรัทธาสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสืบค้นความเชื่อและความศรัทธาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย

ประเภท	แหล่งท่องเที่ยว	ความเชื่อและความศรัทธา
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร	ภายในพระปรางค์มีสถูปดอกบัวตูมขนาดเล็ก ที่เรียกว่าหัวใจ พระพุทธเจ้า ด้านในวิหาร หน้าพระปรางค์มีหลวงพ่อดโต พระพุทธรูปปูนปั้นปางมารวิชัยขนาดใหญ่ ผู้คนนิยมมาขอพรเรื่องความมั่นคงความสำเร็จ การคุ้มครองและความเป็นสิริมงคล
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา	หลวงพ่อดโต-หลวงพ่อดสม	ภายในอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร หากมาสักการะหลวงพ่อดโตด้วยความตั้งใจท่านจะช่วยปกป้องรักษาและคุ้มครองให้แคล้วคลาดจากภัยอันตรายต่างๆ และสิ่งที่ผู้คนให้ความเคารพมากเป็นพิเศษ คือการให้สัตย์สาบานต่อเบื้องหน้าหลวงพ่อดโตแล้วกันปากต่อปากว่า หากใครที่กล่าวคำสัตย์สาบานไว้กับหลวงพ่อดโตแล้ว สามารถรักษาสัตย์สัญญาได้ชีวิตจะพบแต่ความรุ่งเรืองก้าวหน้า ประสบความสำเร็จในสิ่งที่หวัง จึงมักมีการมาขอพร ให้ชีวิตก้าวหน้า ปลอดภัย และมีความมั่นคง
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา	หลวงพ่อดโต-หลวงพ่อดสม	หลวงพ่อดโตวัดเชิงคีรี เป็นพระพุทธรูปสำริดขนาดใหญ่ที่สุดของเมืองสุโขทัย ประดิษฐานอยู่ในพระอุโบสถวัดเชิงคีรี ผู้คนส่วนมากมาขอพรเรื่องงานค้าขายการเลื่อนยศตำแหน่งเมื่อสำเร็จแล้วมักจะถวายลิเก เพื่อแก้บนโดยเฉพะอย่างยิ่งชาวบ้านเชื่อว่าหลวงพ่อดโตชอบทหารและข้าราชการ หากขอพรเรื่องตำแหน่งทหารหรือข้าราชการมักจะประสบความสำเร็จหลวงพ่อดสมปรารภนาเป็นพระรูปปางป่าเลไลย์อายุประมาณ 50 ปี ได้รับการบูรณะอย่างงดงามด้วยแรงศรัทธาของชาวบ้าน การขึ้นไปกราบหลวงพ่อดโตต้องเดินขึ้นบันไดนาค ขึ้นไปบนยอดเขาหลังวัดเชิงคีรี เปรียบเหมือนการแสวงบุญเล็กๆ เพื่อขอพรให้เกิดความสมปรารถนาตามชื่อของท่าน
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา	หลวงพ่อดพระพุทธรูปปางสมาธิ	หลวงพ่อดพระมงคลสัมฤทธิ์ เป็นพระรูปโบราณปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัยบริสุทธิ์ แม้ว่าจะมีขนาดไม่ใหญ่โตนัก แต่มีความเก่าแก่และมีความศักดิ์สิทธิ์โดดเด่นไม่แพ้ที่ใด เล่ากันว่า พระหลวงพ่อดถูกพบหลังเกิดไฟป่าที่เชิงเขาพระศรี แต่องค์พระกลับไม่ถูกไฟไหม้ ในสมัยรัชกาลที่ 3 ได้มีการชะลอพระพุทธรูปองค์สำคัญ ลงมายังกรุงเทพฯ ผ่านการล่องแพ แต่แพกลับติดลอยวนอยู่หน้าวัดตลิ่งชันไปต่อไม่ได้ ชาวบ้านจึงเชื่อว่า ท่านต้องการประดิษฐาน ณ สถานที่แห่งนี้ ในช่วงสงกรานต์ของทุกปี จะมีพิธีแห่หลวงพ่อดไปรอบๆชุมชนเพื่อให้ประชาชนได้ร่วมสรงน้ำขอพรเสริมสิริมงคล มีความเชื่อว่าท่านมีพุทธคุณด้านการป้องกันภัยเสริมสิริมงคล และบันดาลโชคลาภ ผู้ที่ประสบความสำเร็จมักนำพวงมาลัยหรือผลไม้มาถวายเพื่อแก้บน

ตารางที่ 2 ต่อ

ประเภท	แหล่งท่องเที่ยว	ความเชื่อและความศรัทธา
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ	พระร่วงพระลือ	ภายในวิหารพระร่วงพระลือ หน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ความเชื่อของชาวสุโขทัย เชื่อว่าพระร่วงเป็นตัวแทนรูปเคารพของพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ส่วนพระลือเป็นตัวแทนของพญาลิไท ซึ่งทั้ง 2 เป็นกษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่แห่งแผ่นดิน โดยประดิษฐานอยู่ในวิหารพระร่วงพระลือหน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร ชาวบ้านนิยมมาถวายว่าวจุฬา ว่าวสีขาวยุบายพระร่วง ว่าวสีแดงถวายพระลือขอพรให้ชีวิตประสบความสำเร็จและเจริญก้าวหน้า อีกทั้งยังเชื่อกันว่าท่านนั้นสามารถบันดาลให้สิ่งของที่หายกลับคืนมาได้ ความเชื่อเหล่านี้จึงยังสืบทอดมาจนปัจจุบันไม่เสื่อมคลาย
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ	พระยาสิทธิ	พระมหาธรรมราชาที่ 1 หรือพระยาสิทธิ กษัตริย์ลำดับที่ 6 แห่งราชวงศ์พระร่วง เป็นผู้เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา พระองค์ได้พระราชทานพินธุไตรภูมิ พระร่วง วรรณกรรมธรรมะ ซึ่งกล่าวถึงโลกสวรรค์ นรกและกฎแห่งกรรม การปกครอง ด้วยหลักธรรมะ ส่งผลให้ศรีสัชชนาลัยมีความเจริญรุ่งเรือง สุขสงบ เปรียบได้กับยุคทองของศรีสัชชนาลัย ผู้คนมักมาขอพรเรื่องการบริหารงานความรุ่งเรืองในหน้าที่การงานความสงบสุขและเสริมบารมี โดยการแก้บนเป็นบายศรี พวงมาลัย หรือเครื่องทรงจำลอง
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ	ปู่คำ-ปู่จัน พุ่มขึ้น	“ปู่คำ พุ่มขึ้น” ฆราวาสผู้เมตตา ผู้เคยบวชและออกธุดงค์ เคยได้พบและแลกเปลี่ยนวิชากับหลวงพ่อดิม วัดหนองโพ เกจิชื่อดังระดับตำนานเมื่อปู่คำลาสิกขาแล้วท่านยังคงรักษาศีล และได้ใช้วิชาที่ร่ำเรียนมาเพื่อช่วยเหลือผู้อื่น วัดถุ่มงคคของท่านเป็นที่ต้องการของผู้ศรัทธา โดยเฉพาะสีผึ้งและผ้ายันต์พรหม 6 หน้า หรือยันต์ชมพูษุ มีอานุภาพด้านความเมตตาตามหานิยมโชคกลาง บารมีของปู่คำ ยังส่งผลต่อถึง “ปู่จัน พุ่มขึ้น” หรือ “ก้านจัน” ผู้เป็นลูกชายและผู้สืบทอดวิชา ปัจจุบันที่บ้านริมน้ำในตำบลท่าชัย ยังมีรูปหล่อของท่านทั้ง 2 ให้ผู้ศรัทธามากราบไหว้ โดยส่วนมากนิยมขอพร เรื่องการงาน การสอบ โชคลาภและคติความ พร้อมถวายพวงมาลัยกาแพดำ ผ้าขาวม้าและบายศรี โดยห้ามขอเรื่องการพนัน เพราะท่านเป็นคนไม่ชอบให้ใครเล่นการพนัน
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ	หลวงพ่อนาค วัยชัยสิทธิาราม	หลวงพ่อนาค สังวโร พระธุดงค์ผู้สร้างวัดชัยสิทธิาราม พระเกจิผู้เป็นที่เคารพนับถือของชาวท่าชัย-ศรีสัชชนาลัย มีละสังขารของท่านไม่เนาเปื่อยทางวัดจึงจัดเก็บร่างไว้ในโรงแก้ว ให้ประชาชนได้มากราบไหว้ ผู้คนมักขอพรในเรื่องของโชคลาภการค้า ค้ำภัย ความเป็นสิริมงคล โดยจะนำบายศรี หรือพวงมาลัยมาแก้บนเมื่อสมหวัง
แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา	บ่อแก้วบ่อทอง	บ่อแก้วบ่อทอง บ่อน้ำศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดสุโขทัย เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ที่นำมาใช้ในการทรงพระมูรธาภิเษก บ่อแก้ว ตั้งอยู่ภายในวัดเขาอินทร์ ซึ่งเป็นบ่อน้ำชุดโบราณ มีน้ำใสสะอาด จึงชื่อว่า เป็นบ่อแก้ว ส่วนบ่อทองมี

การพัฒนาการท่องเที่ยวที่เพียงพอและเหมาะสม การเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้านการท่องเที่ยวโดยการนำใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในพื้นที่ที่มีไม่มากนัก และความเสี่ยงในการเกิดเหตุอุทกภัยในพื้นที่จังหวัดสุโขทัย

จากการศึกษา พบว่า การท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย มีแหล่งท่องเที่ยวที่เหมาะสมประกอบไปด้วย 1) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับสถานที่ทางศาสนา ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร หลวงพ่อธรรมจักร หลวงพ่อโตและหลวงพ่อบรมปรารถนาวัดเชิงคีรี หลวงพ่อพระพุทธรูปมงคลสัมฤทธิ์ วัดดลิ่งชัน 2) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ ได้แก่ พระร่วงพระลือพระยาลิไท หลวงพ่อนาค ้วยชัยสิทธิธาราม ปู่คำ-ปู่จัน พุ่มชื่น และ 3) แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ ได้แก่ บ่อแก้วบ่อทอง

แนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธา ของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย สามารถการนำใช้ศักยภาพดังกล่าวเป็นกลไกในการขับเคลื่อนให้เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยมีการดำเนินงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ เทศบาลเมืองศรีสัชนาลัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชน ภาคประชาชน ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย และบริษัทชัยเชลียงเพื่อสังคม จัดตั้งเป็นคณะกรรมการระดับท้องถิ่น ร่วมทวนสอบข้อมูลที่ถูกต้องจากพื้นที่ซึ่งมักมีตำนานและความเชื่อท้องถิ่นที่สอดคล้องหรือแตกต่างกันบ้างในบางพื้นที่ ร่วมกันประชุม รับฟังความคิดเห็นและหาข้อสรุปที่ตรงกัน ยกกระดับออกแบบเส้นทางที่เชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวให้เกิดประสบการณ์ใหม่

สร้างให้เกิดเป็นเรื่องเล่าชุมชนที่ทุกฝ่ายยอมรับและสื่อสารตรงกันเพื่อให้เกิดความเข้มแข็งของเรื่องราวทางการท่องเที่ยว และสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวโดยบุคคลและไม่ใช้บุคคลผ่านเทคโนโลยีดิจิทัล และมีกระบวนการพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนทุกช่วงวัยให้มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถสื่อความหมายในแหล่งท่องเที่ยวและพื้นที่ชุมชนได้อย่างมีอัตลักษณ์ พัฒนาลิขานวยความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว พร้อมทั้งสร้างเครือข่ายกับพื้นที่ชุมชนใกล้เคียงเพื่อให้เกิดการส่งต่อนักท่องเที่ยวและกระจายรายได้ลงสู่ชุมชนท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ SWOT และการกำหนดแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัยสะท้อนให้เห็นว่า พื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัยมีศักยภาพสูงในฐานะพื้นที่ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับเมืองประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย ซึ่งเป็นแหล่งมรดกโลกร่วมสมัยกับเมืองสุโขทัยและเมืองกำแพงเพชร ซึ่งได้รับการขึ้นทะเบียนมรดกโลกในปี พ.ศ.2534 และชุมชนโดยรอบเมืองโบราณศรีสัชนาลัยยังมีทุนวัฒนธรรม-ภูมิปัญญาที่เข้มแข็ง เช่นภูมิปัญญาการผ้าทอ และเครื่องเงิน เครื่องทองลายโบราณ ตลอดจนทุนทางสังคมจากชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัย กลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งมีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว บริษัทชัยเชลียงเพื่อสังคม และเทศบาลเมืองศรีสัชนาลัยที่มีโครงสร้างการบริการที่สนับสนุนการท่องเที่ยวโดยชุมชนอย่างชัดเจน ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยชี้ให้เห็นปัญหาสำคัญ คือ การกระจุกตัวของสิ่งดึงดูดใจทางด้านการท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ศรีสัชนาลัย การขาดเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนและสื่อความหมายที่หลากหลาย การสืบทอดภูมิปัญญาที่ลดลง การประชาสัมพันธ์ไม่เข้าถึงกลุ่มเฉพาะ ระบบขนส่งสาธารณะที่ไม่สะดวก ตลอดจนข้อจำกัดด้านงบประมาณ เทคโนโลยีดิจิทัล และความเสี่ยงอุทกภัยในจังหวัดสุโขทัย สอดคล้องกับ การศึกษาของเจษฎา นกน้อย (2565) ซึ่งกล่าวว่า เมืองมรดกและเมืองประวัติศาสตร์จำนวนมากเผชิญความท้าทายคล้ายกัน คือการกระจายผลประโยชน์ไม่ทั่วถึงและการเชื่อมโยงพื้นที่รอบนอกที่ยังจำกัด จึงเป็นเหตุให้พื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชนาลัยมีความจำเป็นต้องสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่ หรือกิจกรรมการท่องเที่ยวใหม่ เพื่อดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว สร้างประสบการณ์ใหม่ทางการ

ท่องเที่ยวและช่วยสร้างภาพลักษณ์ทางการท่องเที่ยวที่จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้มาท่องเที่ยวและกลับมาท่องเที่ยวซ้ำในพื้นที่ โดยอาศัยความร่วมมือของภาคีที่เกี่ยวข้องทั้งทางด้านการท่องเที่ยวในการสนับสนุนให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่แตกต่างจากเดิม อีกทั้งให้ภาคีเครือข่ายที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการกระจายผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นแก่พื้นที่ สอดคล้องกับพันธกิจของแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566-2570) ที่ให้ความสำคัญกับพัฒนาและยกระดับประสบการณ์การท่องเที่ยวตลอดเส้นทางอย่างครบวงจร ด้วยรูปแบบการท่องเที่ยวใหม่ที่หลากหลายและการสื่อสารการตลาดที่ตรงใจ โดยมุ่งเน้นนักท่องเที่ยวเป็นศูนย์กลาง

สำหรับเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาในพื้นที่ชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย การจัดหมวดหมู่แหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธาออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ (1) แหล่งศรัทธาที่เป็นสถานที่ทางศาสนา (หลวงพ่อดุสิต จักร หลวงพ่อโต วัดพระศรีรัตนมหาธาตุราชวรวิหาร หลวงพ่อสมปรารถนา วัดเชิงคีรี หลวงพ่อพระพุทธรูปมงคลสัมฤทธิ์ วัดดลิ่งชัน) (2) แหล่งศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับบุคคลสำคัญ (พระร่วง-พระลือ พระยาลิไท หลวงพ่อนาค ปู่คำ-ปู่จัน พุ่มขี้) และ (3) แหล่งศรัทธาที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ (บ่อแก้ว-บ่อทอง) พร้อมรายละเอียดความเชื่อและรูปแบบการขอพรด้านความมั่นคง การงาน ยศตำแหน่ง โชคลาภ การคุ้มครอง และการชำระล้างสิ่งไม่ดี แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมและแรงจูงใจของนักท่องเที่ยวในพื้นที่ที่มีความหลากหลายและทับซ้อนระหว่างมิติศรัทธา การหลีกเลี่ยงและแสวงหาความสงบ ประสบการณ์ท่องเที่ยว และการจับจ่ายซื้อของที่ระลึก ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ Carvache-Franco et al. (2024) ที่กล่าวถึง พฤติกรรมนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่จำแนกแรงจูงใจออกเป็นมิติศาสนาและความเชื่อ การหลีกเลี่ยงจากกิจวัตร ประสบการณ์การท่องเที่ยว และการซื้อสินค้า พบสัดส่วนนักท่องเที่ยวศรัทธาที่แตกต่างกันทั้งด้านแรงจูงใจและระดับความภักดี และสอดคล้องกับผลการวิจัยของ Agarwal & Pongjit, 2023 ที่กล่าวถึงความต้องการของนักท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่มีภูมิแรงจูงใจในการเดินทางเพื่อมาขอพรเติมเต็มความปรารถนาเรื่องความสำเร็จและอำนาจ การชำระล้างจิตวิญญาณ การกำจัดสิ่งอัปมงคล และสอดคล้องกับการศึกษาของ Liro et al. (2025) ที่ค้นพบว่า สื่อสังคมออนไลน์และการเล่าเรื่องเชิงตำนานมีบทบาทสำคัญต่อการตัดสินใจเดินทางและการสร้างตัวตนทางจิตวิญญาณของคนรุ่นใหม่

การผสมผสานผลการวิเคราะห์ SWOT กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และทุนมรดกโลก-มรดกภูมิปัญญาของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชาลัย ทำให้สามารถออกแบบแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาที่สอดคล้องกับทั้งบริบทพื้นที่และหลักฐานเชิงประจักษ์ สอดคล้องกับจากงานวิจัยของ Poo-Udom (2025) ที่กล่าวถึง เส้นทางการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงศาสนสถาน บุคคลสำคัญ และพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์เข้ากับเรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ชุมชน ผ่านกลไกเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีศักยภาพในการกระจายรายได้จากเขตอุทยานประวัติศาสตร์สู่พื้นที่ชุมชนรอบนอก ตอบสนองแรงจูงใจหลายมิติของนักท่องเที่ยว และเสริมสร้างความยืดหยุ่นของระบบการท่องเที่ยวชุมชนในสภาวะหลังโควิด-19 ขณะเดียวกัน ผลการวิจัยยังชี้ให้เห็นทิศทางสำคัญในการพัฒนาต่อไป ได้แก่ การยกระดับสื่อความหมายทั้งออฟไลน์-ออนไลน์ การพัฒนาศักยภาพคนในชุมชนทุกช่วงวัยให้เป็นผู้สื่อความหมายเส้นทางศรัทธา และการพัฒนาการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อประเมินความพึงพอใจและความตั้งใจเดินทางซ้ำของนักท่องเที่ยวที่ใช้เส้นทางดังกล่าวในระยะยาว

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการวิจัยการแนวทางการพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเชิงศรัทธาด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนท่าชัย-ศรีสัชชนาลัย สามารถนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการท่องเที่ยว ดังต่อไปนี้

1) การบูรณาการการทำงานร่วมกันของหน่วยงาน โดยเฉพาะเป้าหมาย และงบประมาณ ตั้งแต่ เริ่มต้นโครงการสามารถเป็นแนวทางที่ช่วยลดความซ้ำซ้อนในการดำเนินงานระหว่างหน่วยงาน และยังช่วยให้ทุกหน่วยงาน สามารถบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานได้

2) การพัฒนาบุคคลท้องถิ่น เพื่อการสืบทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญา เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อกลับเข้าไปพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนตามภูมิปัญญา โดยอาจตั้งกองทุนสนับสนุนการศึกษาหรือทุนการประกอบอาชีพในท้องถิ่น เพื่อจูงใจให้คนกลับมาอย่างท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น สร้างให้เกิดการหมุนเวียนทางเศรษฐกิจในพื้นที่

3) การเลือกพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชน ควรเป็นการพัฒนาบนพื้นฐานวิถีชีวิต อัตลักษณ์และมรดกทางภูมิปัญญาของพื้นที่ มากกว่าการสร้างสรรคสิ่งใหม่โดยขาดการศึกษาฐานข้อมูลอัตลักษณ์ของพื้นที่

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรมีการต่อยอดองค์ความรู้จากการวิจัย ไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในพื้นที่
- 2) การวิจัยด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยชุมชนควรประสานความร่วมมือกับหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวในระดับพื้นที่และระดับจังหวัด เพื่อให้ผลงานการวิจัยสามารถนำใช้ผ่านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เอกสารอ้างอิง

- กรมการท่องเที่ยว. (2565). *การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism)*. กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา.
- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561, 18 มิถุนายน). *การท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณ (Spiritual Tourism)* [Status update]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1250302170210132&set=pcb.1250306040209745>
- กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา. (2568, 29 เมษายน). *ภาวะเศรษฐกิจการท่องเที่ยวไทยไตรมาสที่ 4* [Image attached]. Facebook. <https://www.facebook.com/photo/?fbid=1250302170210132&set=pcb.1250306040209745>
- คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2566 - 2570)*. กรุงเทพฯ: กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา.
- เจษฎา นกน้อย. (2565). ศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในมุมมองของคนพื้นที่: กรณีศึกษาอุทยานประวัติศาสตร์ถ้ำแดง. *วารสารเศรษฐศาสตร์และบริหารธุรกิจมหาวิทยาลัยทักษิณ*, 14(1), 141-166.
- ชัยยุทธ ถาวรานุรักษ์. (2560). *ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- ทรงกลด พลพวก, นวรัตน์ นิธิชัยอนันต์, ธราธร ภูพันธ์เชือก และวิมลกานต์ นิธิศิริวิศกุล. (2567). การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วม ของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดสุรินทร์. *วารสารปัญญาภิวัฒน์*, 16(2), 165–182.
<https://so05.tci.thaijo.org/index.php/pimjournal/article/view/267894>
- ธนาภรณ์ วงศ์ชู (2566). *แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงศรัทธา (สายมู) เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- นารีลักษณ์ ศิริวรรณ. (2567). *การพัฒนาการท่องเที่ยวเมืองรอง*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. <https://prt.parliament.go.th/server/api/core/bitstreams/f05ef41b-a61d-4e9b-9a19-da7064bbda11/content>.
- พิรมลย์ บุญธรรม, อรอนงค์ ทองมี, ไสร้จจ้ วิสุทธิแพทย์, อีรนุช ฉายศิริโชติ และจิราณูช โสภกา. (2560). *การศึกษาศักยภาพของแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และเชิงวัฒนธรรมของอารยธรรมล้านนา (พะเยา แพร่ น่าน) และสุโขทัย (กำแพงเพชร สุโขทัย)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยสวนดุสิต.
<https://doi.org/10.14457/SDU.res.2017.21>
- สุพิศตรา ยอดสุรางค์. (2562). *แนวคิดที่ว่าด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. วารสารวิจัยและพัฒนาวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์*, 14(1), 112–132.
- Agarwal, R. & Pongjit, C. (2023). Spiritual folklore tourism: Tourists' experience at Naga Cave in Thailand. *Fieldwork in Religion*, 18(2), 236–256. <https://doi.org/10.1558/firn.26830>
- Brooks, C., Waterton, E., Saul, H., & Renzaho, A. (2023). Exploring the relationships between heritage tourism, sustainable community development and host communities' health and wellbeing: A systematic review. *PLOS ONE*, 18(3), e0282319.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0282319>
- Carvache-Franco, M., Regalado-Pezúa, O., Carvache-Franco, O., & Carvache-Franco, W. (2024). Segmentation by motivations in religious tourism: A study of the Christ of Miracles Pilgrimage, Peru. *PLOS ONE*, 19(5), e0303762.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0303762>
- Lang, E., Josiassen, A., & Kock, F. (2023). Spiritual tourism: A review and synthesis. In E. L. Eijdenberg, M. Mukherjee, & J. Wood (Eds.), *Innovation-driven business and sustainability in the tropics: Proceedings of the sustainability, economics, innovation, globalisation and organisational psychology conference 2023 (SEIGOP 2023)*, (pp. 175-186). Springer. https://doi.org/10.1007/978-981-99-2909-2_9
- Liro, J., Kubal-Czerwińska, M., Pawłowska-Legwand, A., Bilska-Wodecka, E., Sołjan, I., Meneghello, S., & Zielonka, A. (2025). Unveiling the interplay between religiosity, faith-based tourism, and social attitudes: Examining Generation Z in a postsecular context. *Religions*, 16(10), 1325. <https://doi.org/10.3390/rel16101325>
- Norman, A. (2011). *Spiritual tourism: Travel and religious practice in Western society*. Bloomsbury.

- Poo-Udom, A. (2025). Resilience and reinvention: Knowledge management strategies for community-based tourism in post-pandemic Thailand. *Sustainable Futures*, 9, 100772. <https://doi.org/10.1016/j.sftr.2025.100772>
- Rebuya, N. R. & Gasga, K. P. (2022). SWOT analysis as a strategic tool for local tourism development planning: A destination review of a municipality in the Philippines. *Open Access Library Journal*, 9, e09612. <https://doi.org/10.4236/oalib.1109612>
- Srivastava, K. (2023). A view on research panorama of spiritual tourism: A bibliometric analysis. *Journal of Tourism, Sustainability and Well-being*, 11(4), 188–202. <https://doi.org/10.34623/G0GP-6V38>
- Truong, V. T., Uy, T. C., Khanh, H. L. P., & Nguyen, T. (2023). Community-based tourism as social entrepreneurship promoting sustainable development in coastal communities: A study in Thua Thien Hue province, Central Vietnam. *Maritime Studies*, 22, 8. <https://doi.org/10.1007/s40152-023-00293-6>